

УДК: 38.124.4(100):
327(497.11)
Примљено:02.12.2009.
Прихваћено:
25.02.2010.
Оригинални научни рад

НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕС
NATIONAL INTEREST
Година V, vol. 7
Број 1/2010.
стр. 281-311

*Драгомир Анђелковић**

УТИЦАЈ СВЕТСКЕ ЕКОНОМСКЕ КРИЗЕ НА СПОЉНУ ПОЛИТИКУ СРБИЈЕ

Сажетак:

Велика светска криза уздрмала је економије САД, западних, као и неких других земаља. Модел живљења на рачун будућности, уобичајен на Западу, пре или касније је морао да доведе до кризе. Да ли садашњи проблеми представљају увод у предстојеће много горе раздобље, тешко је рећи. У раду је ипак прихваћено оптимистичко становиште, према коме ће САД и друге западне земље превазићи кризу и наставити стабилно да се развијају. Но, све релевантне прогнозе указују да ће и у том случају, у наредним деценијама много већи економски, и у складу са њим војно-политички значај, добити друге земље, пре свега Кина, Индија и Русија. У контексту свега реченог, аутор је настојао да сагледа да ли српска спољнополитичка оријентација прагматично прати померања тежишта светске економске и политичке моћи. Да ли је кулминација кризе на западу, и њен утицај на Србију, суштински допринео прекиду са једностраним евроатлантским спољнополитичким усмерењем? Закључак је да упркос званичној причи о четири стуба спољне политике, до њене дубинске промене није дошло. Радило се само о тактичким потезима са циљем да се од Вашингтона и Брисела издејствују извесни уступци, пре свега, ради ублажавања после-

* Историчар, Београд

дица кризе и одлагања суочавања са консеквенцама неуспеле транзиције.

Кључне речи: криза, моћ, светски поредак, спољна политика, ММФ, НАТО, Србија, ЕУ, САД, Русија, Кина, Индија, Бразил.

Евроатлантска „пирамидална банка“?

Избијање светске економске кризе извукло је из заборавача Чарлса Понција (1882–1949). У питању је италијанско-америчког „бизнисмена“, који је почетком 20. века преварио многе улагаче. По њему је добила име превара заснована на исплати првим улагачима обећаних високих прихода на основу касније прикупљених средстава. Иако је сличних „пословних операција“ било и раније (нпр. „Манија лала“ у Холандији 17. века), Американац италијанског порекла, који је у освит масовног друштва на велико искористио стару махинацију, имао је „част“ да она буде по њему названа *Понцијева шема*.

Комбинација која се иза тог имена крије је проста али делотворна: инвеститори, привучени измишљеном причом о високопрофитном послу, улажу новац у компанију, а средствима оних који су дошли касније, а не на темељу резултата пословања, измирују се дивиденде, камате и друге обавезе према претходним улагачима. Тако се ствара привид успешног пословања и привлаче нове жртве. Операција траје док вођство компаније у једном моменту не прогласи банкрот или не побегне. Било зато што се од почетка свесно упустило у превару, или стога што су се изјаловили његова лакомислена очекивања да ће фиктивни успеси утрти пут и за реалне резултате, па ће на темељу њих превазићи опасност која константно постоји чим се неко упусти у ризичну игру Понцијевског типа. Нема разлога да се подробније бавимо споменутом, свесном или несвесном, преваром. Сви се сећамо шта је било са Дафиментом и Југоскандиком.

Међутим, многи дуго нису били свесни да су америчка економија, па и друштво у целини, и преко њих у нешто мањој мери и привредно-друштвени комплекси немалог броја земаља, током задњих деценија добили Понцијеву „глазуру“. У трци за профитом похлепни пословни људи, пре свега из финансијског сектора, створили су мноштво високоризичних нових инструмената задуживања. Читав низ институција, од

реномираних инвестиционих банака до ревизорских кућа, заслепљених нереалним очекивањима да ће привредни раст бити буран и вечан, олако су давали кредибилитет таквим поступцима. Надајући се и саме брзом и великом профиту, прикривале су реалне ризике. Власти, повезане са бизнисом и уљуљкане у ружичасте снове, све то су непромишљено допуштале. Штавише, томе су ишле и на руку, вођењем неодмерене, умногоме идеолошки мотивисане, политике дерегулације. Односно, једнако су лакомислено поступале као и велики део друштва и привреде. Америчка држава се олако задуживала, не мислећи много о томе да не може вечно да „живи на кредит“. Тако је финансијски балон надуван до неслућених размера.¹

Јавни и приватни дугови бивали су све већи. Посматрано од нивоа индивидуалних потрошача, преко привреде до државе, америчка, па и генерално западна друштва, живела су на рачун сутрашњег дана, а не на основу онога што су уистину стварала. Шпекулантски концепт економије је превладао над реалним тј. било је важно шта пише на папиру а не шта се ствара у производним халама и научним установама. Уз то, квантитет Бруто друштвеног производа је засенио његов квалитет. Растао је на основу „резултата“ финансијског сектора и услуга, док је индустрија запостављана. Козметичарски салони су „добили“ исту тежину као индустријске гране од виталног значаја за моћ нације. Јасно је да у једном тренутку такав систем мора да доживи слом, а Бернард Мејдоф је, ма колико се то прикривало, његов природни плод а не обичан појединац - варалица.

Тај слом се за сада још није десио, ма колико понекад изгледало да јесте. Понцијевски економски систем само доживљава велике тешкоће, из којих покушава да изађе са што мањим негативним последицама. Циљ је да буду пронађени механизми који ће омогућити његову еволутивну трансформацију, како реформе не би убрзале распад труле структуре. Односно, како се западна друштва не би радикално суочила са болним раскидом са праксом живљења на рачун будућно-

1 Опширније о томе: Radonjić O., Zec M., „Instability of global financial markets and Serbian Ponzi-style economic system”. Необјављен рад.

сти, али би се ипак колико-толико прилагодила реалности и постепено извукла из „Понцијевског живог блата“.

Да ли ће се то десити, или ће оно што је започело 2007. године само бити привремено заустављено, да би касније доживело неминовну ескалацију, пошто је постојећи систем само козметички дотеран а не суштински промењен, тешко је рећи. Кина, и друге земље чији развој се умногоме заснива на западној потрошњи, за сада имају интерес да спашавају амерички брод како не би потонуо. Да би се њихове производно-извозно оријентисане економије и даље бурно развиле, у условима када национална тражња још није одговарајућа (јер је ради конкурентности домаћа радна снага слабо плаћена), одговара им да пружи сламку спаса лакомисленом купцу. Но, несумњиво, пре свега Кина, поучена оним што се сада дешава и свесна да се по старом дуго неће моћи, у наредним деценијама настојаће да се преориентише, тј. да тежиште развоја пренесе на унутрашње тржиште. За то је потребно време, али када се Кина у већој мери окрене себи, видећемо шта ће бити са САД.²

Оптимистички сценарио за САД

Делимо мишљење, поготово ако се ствари посматрају дугорочно, да „ако се не прихвати закључак да је у питању свеукупна криза савремене цивилизације Запада која се прелила на све делове света, све мере које се предузимају не би допринеле превазилажењу тзв. светске економске кризе“.³ Штавише, сматрамо да суштински неће бити излечене болести западног друштва, односно привреде, и да, поготово када се ради о америчкој економији, будућност неће бити ружичаста. Међутим, у овом раду поћи ћемо од оптимистичког виђења будућности америчке привреде, односно од тога да ће се она током наредних деценија релативно стабилно развијати. Јер, импликације које и из тога произлазе, наравно у контексту померања тежишта глобалне економске и са њом

2 Шире: Сулов Д., „Роль США сегодня и завтра“, у: Караганов С. (приредио), *Россия и мир. Новая эпоха*, Москва, АСТ, 2009, стр. 333-361.

3 Ковачевић М., „Узроци и последице светске економске кризе и ефекти на Србију“, Нова српска политичка мисао, 2009. // <http://www.nspm.rs/ekonomska-politika/uzroci-i-posledice-svetske-ekonomske-krize-i-efek-ti-na-srbiju.html>

скопчане војно-политичке моћи, а које указују на пожељне смернице за вођење спољне политике Србије, истог су правца само нешто слабијег интензитета него у случају да пођемо од песимистичког сценарија. А тако избегавамо катастрофични призивук, и могуће претеривање.

Директор *Руског научно-истраживачког института међународних економских веза*, професор В. П. Гутник, сматра да ако буде доследно вођења рационална економска политика, америчко друштво може да се избори са финансијским и разним другим балонима, да преболи последице платног и буџетског дефицита и настави стабилно да се развија током наредних деценија. Но, без обзира на то, у условима све снажније међународне конкуренције и узимајући у обзир факторе који указују на дугорочно заостајање САД (нпр. иновациона улагања), економски бум у тој земљи је не-реално очекивати у догледној будућности. У Америци као и садашњих 27 чланица ЕУ, пошто криза буде превазиђена, раст ће бити врло умерен (и то у почетку у земљама ЕУ још спорији него у САД). Нешто динамичнији развој могућ је у Европи од друге половине наше деценије, и то једино у случају озбиљнијих иновационих продора у тамошњим кључним земљама, као и успешне интеграције, односно модернизације нових чланица ЕУ.⁴

Да погледамо процене садашњег стања и прогнозе будућег кретања Бруто друштвеног производа (БДП) – исказаног на основу паритета куповне моћи (што је најпогодније за поређење земаља) – Међународног монетарног фонда (ММФ). Та институција такође полази од тога да је криза превазиђена и да следи привредни опоравак. Но, ма колико била под доминацијом Вашингтона, из њених анализа ипак произилази да је неминовно да САД и ЕУ постепено губе своје досадашње глобалне економске позиције.⁵ САД су 2008. године имале БДП од 14.441 милијарди долара, а 2009. године он је пао на 14.266 милијарди. Ове године се очекује његов раст на 14.704 милијарде, а раст ће се наставити и у

4 Видети: Гутник В., „Мировая экономика“, у: Караганов С. (приредио), *Россия и мир. Новая эпоха*, Москва, АСТ, 2009, стр. 67-85.

5 О томе, као и проценама и прогнозама за друге земље о којима ће бити говора: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/02/weodata/index.aspx>

наредним годинама по стопи од око 2%. Ипак, с обзиром на константан раст становништва САД, које ће се од 2007. до 2011. године повећати са 301,5 на 313.3 милиона, БДП *per capita* ће достићи виши ниво од оног пре избијања кризе (2007.) тек 2011. године. Док кретање БДП, с обзиром на економску кризу, има променљив карактер, удео америчког у светском БДП-у, већ дуже време има опадајући тренд, и у том погледу се у догледној будућности ништа неће променити. На САД је 2007. године отпадало 21.1% светског БДП-а, сада је њихов удео већ нешто мањи, а процењује се да ће 2014. године пасти на 18.3%. То нису драстичне промене, али већ сада САД, у економском и политичком погледу, ни приближно нису оно што су биле пре 20 година. Тим пре то неће бити крајем ове декаде нашег века.

Што се ЕУ (у садашњем саставу) тиче, и њу чека слична судбина. Удео њеног БДП у светском био је 22,5% 2007. године, а 2014. биће 19.4%. Кризни пад европског БДП је приближан америчком (са 15.263 на 14.851 милијарди долара 2008 у поређењу са 2009. годином), али ће опоравак, како ММФ очекује, бити нешто спорији. ЕУ ће тек 2011. године имати виши БДП него пре избијања кризе (15.632 милијарде долара). Међутим, с обзиром на другачије демографске трендове, тј. на то да европско становништво стагнира док америчко расте (на страну сада драматична верско-национално-расна промена структуре популације земаља ЕУ), кретања у вези са БДП-ом исказаним по глави становника, приближно су слична. Видели смо да ће без обзира на очекивани бржи привредни раст амерички БДП *per capita*, исто као и у земљама ЕУ, тек 2011. године премашити онај из 2008., а у наредним годинама ће расти по сличној стопи као у ЕУ.

Европа, чак ни уједињена, није више оно што су некада биле њене водеће силе појединачно. ЕУ то сада није ни у економском, ни у војном погледу, као ни са становишта глобалног политичког утицаја. Иако ће и у наредним деценијама остати важан цивилизацијски оријентир за већину земаља света, све мање ће бити фактор моћи и средиште производње (укључујући и стварање „знања“). Штавише, ЕУ ће постати још у већој мери зависна од других. И у наше доба се у погледу задовољавања потребе за енергентима и другим природним ресурсима умногоме ослања на ваневропске земље, али

војно-политички контекст у коме ће се то дешавати из године у годину биваће неповољнији за ЕУ. Све више ће морати да води рачуна о доброј вољи других, и све мање ће имати могућности да на њих изврши притисак. То је умногоме повезано са даљим одвијањем процеса „кардиналне прерасподеле власништва и контроле над светским енергетским ресурсима, на штету приватних, пре свега западних корпорација, а у корист државних фирми земаља произвођача енергената, као и са даљим опадањем продукције нафте и гаса у Европи“.⁶

За разлику од ЕУ, САД и даље играју прворазредну улогу на глобалној војно-политичкој сцени, а и у наредном периоду на њој ће бити кључни актер. Но, више не само у форми молекуларних промена, амерички војно-политички значај ће се из године у годину неминовно смањивати. Кина, Индија, Бразил, као и друге зеље у развоју, настојаће да своју глобалну војно-политичку улогу саобразе економској снази. Русија ће такође успети да своју, и сада незанемарљиву улогу те врсте, учини битнијом на основу растуће енергетске моћи. Отуда, Америчка ће – и то у бољем случају, ако не дође до потпуног урушавања њене националне „пирамидалне банке“ – остати релевантни глобални фактор али неће бити и светска империја. Демографски и војно-политички трендови, културолошки фактори и привредна кретања, недвосмислено указују да ће САД средине нашег века у поређењу са Америком из 1990. године, ипак бити само сенка. Остаће сила, али окружена другим, у светским размерама такође великим силама, а не само државама које у оквиру својих региона, што је сада већ случај, могу да јој парирају. Све то је било јасно и пре избијања велике економске кризе, а камоли у њеном жеку.⁷

Полицентрични свет

Док се одвијао процес деиндустријализације, и општег опадања Запада, многе друге земље, од Индије до Бразила, свеколико су јачале. Поготово то важи за земље Азије, од којих су многе успеле да остану имуне на западну болест жи-

6 Бордачев Т., „Европейский союз: вызовы и сценарии развития“, у: Караганов С. (приредио), *Россия и мир. Новая эпоха*, Москва, АСТ, 2009, стр. 362-383.

7 О томе: Тод Е., *После империје – Есеј о распаду америчког система*, Paideia, Београд, 2006.

вљења на рачун сутрашњег дана. Земље као што су Кина и Индија развијале су се на реалним основама, а њихово становништво је трошило оно што стварно зарађује, и при томе није занемарило значај штедње. Штавише, те земље нису претрпеле велике губитке ни услед економске кризе која је жестоко погодила и сада још тресе западне али и многе друге државе (Русију и друге пост-совјетске, као и латиноамеричке и афричке земље). Благовремено и темељно су научиле лекцију од запада о томе како се постаје богат,⁸ и у том духу су доследно поступале, неоптерећене декаденцијом западних друштава. То им је омогућило да се лакше носе са опасним изазовима са којима се свет суочава, и да избегну озбиљније негативне последице. Напротив, наставиле су да се развијају, умешно користећи „постојеће државне механизме“.⁹

Глобална економска криза је тек благо утицала на успоравање раста БДП-а Кине и Индије. У случају прве земље он је био око 10% већи 2009. године, у односу на 2008. (док је током претходне године раст био 11,3%). А када се ради о другој држави, пад развојне стопе је био нешто осетнији, односно БДП је 2009. године био већи за „само“ 7 % него 2008. (а тада је био 9,6% виши него 2007. године). ММФ очекује динамичан раст БДП-а обе земље и у наредним годинама. Ове године индијски БДП ће износити 3.313 милијарди долара, а 2014 – 5.513. У том периоду популација те велике азијске земље ће се повећати са 1,22 на 1,287 милијарде, односно БДП *per capita* са 5.093 на 5.714 долара. Сматра се да ће кинески БДП 2010 бити 9.669, а 2014 – 15.033 милијарди долара, док ће се становништво повећати са садашњих 1,341 на 1,367 милијарде (БДП *per capita* ће порастати са 12.725 на 15.447 долара). Од 2007 до 2014 удео кинеског БДП у светском повећаће се са 10,7% на 15,5%, а индијског са 4,6% на 5,7%.

Кина и Индија, као и неке друге земље у фази бурног развоја, не напредују само економски, већ то чине на динамичан научно-технолошки начин. Не ради се више само о настојању да се развијеније земље генерално сустигну, већ и

8 Видети: Реинерт Е., *Глобална економија – Како су богати постали богати и зашто сиромашни постају сиромашнији*, Чигоја, Београд, 2006.

9 „Индија изолирует себя от мирового кризиса“, Интернет-журнал НОВАЯ ПОЛИТИКА од 1 октобра 2008. године // www.novopol.ru/text52748.html

о њиховом упоредном престижању на многим иновативним пољима. Успон и пад великих сила, историјско искуство то показује, углавном је покретан „економским и технолошким развојем, што даље утиче на социјалне структуре, политичке системе, војну моћ и положај појединачних држава и империја“.¹⁰ Још живимо у свету у коме, макар на глобалном нивоу, и даље војно-политичку превласт има једна сила. „Али у свакој другој димензији – индустријској, финансијској, образовној, друштвеној, културној – моћ се расподељује све даље од америчке доминације“.¹¹ Но, како војно-политички успон неминовно следи за економско-технолошким – наравно у околностима када земље воде суверенистички а не мондијалистички настројена елита (а друго је, бар још за сада, умногосте случај са Немачком и Јапаном, што је резултат окупације, индоктринације и инсталирања подобних кадрова после пораза у Другом светском рату) – за очекивати је да у догледној будућности Кина и на том пољу постане глобални конкурент САД. Наравно, у духу своје прагматичне политике, тамо где за тим има интерес, а не ради пуког империјалног демонстрирања моћи А да Индија, па и Бразил (чији удео у светском БДП-у ће у периоду 2007–2014 порастати са 1,4% на 1,75%), постну регионални фактори способни да у својој зони конкуришу Америци.

Русија не само што у војно-политичком погледу то већ јесте, већ над већим делом пост-совјетског простора има и доминантну улогу.¹² Њу је убедљиво и демонстрирала 2008. године, током краткотрајног августовског рата са Грузијом, која је била охрабрена од стране Вашингтона да дрско пркоси вољи Русије. И потом се наша суочена са реалном немогућношћу ментора да јој ефикасно помогне у „руском дворишту“. Постало је јасно да Москва више није спремна да се уздржава да на америчке изазове не узврати истом мером, а цену је платио дрчни кавкаски клијент Вашингтона.

Битан чинилац руске спољнополитичке моћи је и њена улога гаранта енергетске безбедности Европе. Већ сада зе-

10 Кенеди К., *Успон и пад великих сила*, ЦИД – Службени лист, Подгорица – Београд, 1999, стр. 489.

11 Закарија Ф., *Пост-амерички свет*, Хеликс, Смедерево, 2009, стр. 4.

12 Видети: Петровић Д., *Геополитика постсовјетског простора*, Прометеј, Нови Сад, 2008.

мље ЕУ битно зависе од енергената под контролом Русије, а та зависност ће се додатно повећавати, са свом политичким импликацијама које то има. Русија не само што располаже великим резервама гаса и нафте, већ је стекла, макар у вези са њиховом производњом и транспортом до крајњих корисника, и доминантан положај у земљама Средње Азије. Њен положај ће, то је готово сигурно, такав остати и у догледној будућности.¹³ Отуда, ако би Брисел, подстакнут од Вашингтона, и уложио огромне напоре да се енергетски еманципује од Русије, у томе не би успео, бар када се ради о снабдевању гасом. У иоле потребној количини, Европа нема одакле да га набави без сарадње са Москвом. Дугорочно, хтели то или не у Бриселу, Русија суштински остаје „њен једини снабдевач гасом“.¹⁴ Чак ако *Набуко* буде изграђен, а Гаспром буде потиснут из Азербејџана, тај гасовод неће бити у довољној мери напуњен. Поред тога, изузетно ће зависити од налазишта гаса у политички, несумњиво и у наредним деценијама, турбулентном Ираку.¹⁵

Нема сумње, енергенти су важан фактор руске спољнополитичке моћи.¹⁶ Такође, они имају и велику улогу у руском економском полету од 2000 до 2008. године. Односно, пад цене нафте у контексту велике економске кризе, битно је допринео смањењу руског БДП 2009. у поређењу са 2008. годином, за око 6% (односно са 2.265 на 2.126 милијарди долара). Ипак, „Русија не представља нафтну државу, – као неке арапске земље – „јер располаже мноштвом других ресурса, моћном индустријском базом, наслеђеном из совјетског периода, и прилично образованом радном снагом“.¹⁷ Русија већ

13 О томе: Анђелковић Д., „Односи Русије и држава Средње Азије“, *Нова српска политичка мисао*, 2009. // www.nspm.rs/savremeni-svet/odnosi-rusije-i-drzava-srednje-azije.html

14 Карпентер Т., „Велика енергетска зависност Европе од Русије“, *Глас Америке*, 2009. // www.voanews.com/Serbian/archive/2009-01/2009-01-12-voa8.cfm

15 Опширније у вези са тим: Симонов К., „Руски енергетски интереси у Југоисточној Европи“, *Isac Fund* // www.isac-fund.org/download/06-Dr%20Konstantin%20Simonov%20-%20Ruski%20energetski%20interesi%20u%20JIЕ.pdf

16 Погледи: Пањушкин В., Зигар М., *Газпром: ново руско оружје*, Крагујевац, *Vindicta*, 2009.

17 Pekka Sutela, *The Russian market economy*, Helsinki, Kikimora Publications, 2003, стр. 227.

сада настоји да умањи зависност од извоза енергената и других сировина,¹⁸ а тим пре ће то чинити у будућности.¹⁹

ММФ процењује да ће руски БДП 2014. године износити 2.749 милијарди долара, односно 19.855 долара по глави становника, а да ће и потом дугорочно расти по солидној стопи (осетно вишој у поређењу са европским просеком или са САД). О коликом се расту ради, чак и у односу на достигнуто стање на крају другог Путиновог председничког мандата, говори податак да је руски БДП 2007. године био 2.100 милијарди долара гј. 14.766 долара *per capita*. Удео руског БДП у светском те године је износио 3,19% а 2014., очекује се, да ће бити 3,43%, односно да ће и после тога расти. На основу реченог, поготово у светлу сваким даном све веће енергетске улоге Русије, биће још већа и, данас такође огромна, војно-политичка моћ Руске Федерације.

Иако нема потенцијал за вођење операција конвенцијалним снагама на глобалном нивоу иоле раван Америци, Русија јој парира у погледу нуклеарног арсенала, па и када се ради о снази копнене армије (додуше ограниченог радијуса дејства на простор који се граничи са Русијом). И то говори у прилог тога да је америчка моћ, чак и током њеног постхладноратовског „златног доба“, умногоме била утемељена на психолошким факторима и очекивањима Русије, као и других релевантних играча, да ће и за њих бити осигурано одговарајуће место у тзв. Новом светском поретку. Када су илузије те врсте нестале, већ самим тим положај САД више није био онакав као пре него што се то десило.

Тим пре он није такав од када је постало јасно да је силазни тренд економске, и са њом повезаних других видова моћи САД, нешто што ће бити карактеристика наредних деценија. Односно да ће јачање других, у глобалним размерама релевантних држава, и то пре свега оних из групе БРИК (Бразил, Русија, Индија, Кина), бити обрнуто пропорционално споменутом тренду. Нема сумње, светом у коме живимо, већ сада ниједна сила нема моћ да управља сама. У наредним

18 „Россию обвиняют в ресурсном национализме“, *Интернет-журнал НОВАЯ ПОЛИТИКА* од 1 октобра 2008. године // www.novopol.ru/text52803.html

19 Медведев Д., „Русија, напред!“, *Нова српска политичка мисао*, 2009. // www.nspm.rs/savremeni-svet/rusija-napred.html

годинама то ће постајати јасно и онима који још пате од идеолошког аутизма. А амерички пропагандисти широм света имаће све мање могућности да обмањују јавност разних земаља тј. да их онемогућује да оне у пуној мери схвате да се свет током задњих неколико година променио колико и после победе Запада у Хладном рату!

Српски геополитички и економски путеви и странпутице

Наша некадашња власт није схватила значај пада Берлинског зида. Надала се да стари систем, макар у модификованој форми, може да сачува. Док су у земљама некадашњег „источног лагера“ били расписивани вишепартијски избори, код нас се говорило о „беспартијској демократији“, односно док су се некадашњи ригидни источноевропски комунисти пресвлагали у социјалдемократско рухо, наш врх је с поносом говорио о својим комунистичким опредељењима. У време док су се политичари широм Европе, а поготово на њеном истоку, додворавали Вашингтону, врата кабинета нашег председника била су затворена за америчког амбасадора. Тако смо дочекали 11. септембар 1990. године, када је почетком Првог заливског рата, Џорџ Х. В. Буш обзнанио успостављање америчког Новог светског поретка – глобалне доминације Вашингтона, прикривене причама о либерално-демократским начелима и хармонији у односима међу државама.

Онда када је и Русија гласно изражавала своју сагласност са новим глобалним поретком, а земље из нашег окружења се утркивале у томе ко ће принети Америци „ловоров венац“, ми смо јој пркосили. Не треба трошити речи да говоримо о томе да тзв. Нови светски поредак није био ни нов, ни хуман, већ се само радило о размахивању крила старог империјализма, и о покушају бескрупулозног наметања читавом свету хегемоније евроатлантске елите (упрошћено би било све свести само на САД). Међутим, мала Србија томе није могла да се одупре. Ради својих националних интереса, као и судбине српског народа у целини, морала је да покуша да се прилагоди. И да са новим господарима света проба да нађе модус вивенди. Упустили би се у нагађање када би устврдили да би се то и десило. Ипак, пошто прилагођавање благовремено није ни покушано, слободно можемо да кон-

статујемо да је наша тадашња власт патила од геополитичког аутизма. И да је терајући инат тадашњим господарима света довела нацију у ситуацију да нам представник новог Албина (САД), једнако охолог као и онај стари (Енглеска), Питер Галбрајт поручи: „Знајте, не само Ви и Ваша деца, већ ће и деца Ваше деце гадно испаштати због тога што сте се супротставили нашој вољи“.²⁰

После 5. октобра 2000. године окренули смо лист. Али поново нисмо имали осећање за меру. Било због (гео)политичке неписмености и наивности, или због обавезе наших нових властодржаца да врате дуг оним који су им помогли да дођу на чело државе, повели смо некритички прозападну политику. Готово преко ноћи заборавили смо да постоје и друге стране света, и уз то смо почели да се понашамо као да је нелегитимно да Србија, као и свака друга нормална држава, има националне интересе. Допустили смо да евроатлантски механизми индоктринације и пропаганде, и пре тога присутни у Србији, буду драстично разгранати и чак да прожму државне структуре. Тако је уместо државног доминантан постао евроатлантски идеолошки апарат (мрежа институција, од медија до НВО, за обликовање јавног мњења). Под његовим утицајем, али и из опортунизма наших политичара, малтене да смо усвојили образац понашања поражене земље, која се у име стварних или набеђених грехова, бар привремено, одриче права да брине о својим виталним потребама. Уместо тога кротко препушта победницима да одлуче којим путем да иде и које вредности да уважава, и то без обзира да ли је за њу добро или лоше оно што они бирају. У том духу смо повели спољну политику и спроводили реформе, од економских до одбрамбеног система.

Војни капацитети Србије, и поред исцрпљивања током ратова за југословенско наслеђе 1991-1995. године, и америчке агресије на Србију и Црну Гору 1999. године, несумњиво су остали највећи на некадашњем југословенском простору. Но, до средине наше деценије, наводно ради рационализације и професионализације система одбране, они су драстично умањени. Војска Србије је данас тек нешто снажнија од

20 Јефтић М., *На истоку запада – разговори са Дарком Танасковићем*, Партизан, Београд, 2000, стр. 192.

Хрватске армије, иако је та земља готово двоструко мања.²¹ Упркос томе да није усвојена било каква одлука у прилог приступања НАТО-у, војно-политички смо се приближавали том пакту, а војску смо уобличавали у складу са његовим потребама и по његовим стандардима. А економске реформе су базиране на рецептима ММФ-а, Светске банке и америчке администрације, познатим као Вашингтонски консензус. Неолиберални програм радикалних економских реформи – пре свега срачунат да од њега имају корист богате земље и мултинационалне компаније, а не државе које га спроводе – ни у Србији није донео више среће него што је то био случај са земљама које су га током 90-их година некритички усвојиле. Међутим, њихови лидери су могли да тврде да су били несвесни последица које он изазива, а наши су имали пред собом туђе неуспешне транзиције.²²

Економске реформе су тако вођене да сада многа приватизована предузећа послују лошије него пре промене власничке структуре, а индустријска производња је и пре избијања економске кризе пала на нижем нивоу него док је земља била оптерећена спољним кругом санкција ЕУ и САД. Економска политика, вођена идеолошки слепо, коруптивно и у интересу пословних елита повезаних са политичарима (нпр. нереално низак курс је одговарао моћном увозничком лобију), довела је до замирања и тако ниске производње и до раста и раније велике незапослености. Такође, и национални дуг се више него удвостручио. Додуше, формално је порастао БДП, али је од на нереалним основама надуваног квантитета, важнији његов квалитет. Док је БДП још растао (пре светске кризе), могло је да се каже: „мада је домаћа производња добрим делом угушена, БДП расте из године у годину јер велике количине увозних роба треба довести (раст саобраћаја), продати (раст трговине), а становништву масовно одобравати кредите да би се увозна роба могла купити (раст финансијског сектора)“.²³

21 Погледати: Миладиновић В., „Како би изгледао рат Срба и Хрвата“, *Press online*, 2010. // www.pressonline.rs/sr/vesti/vesti_dana/story/97647/Press+istra%C5%BEuje:+Kako+bi+izgledao+rat+Srba+i+Hrvata.html

22 Шире: Душанић Ј., *Washington Consensus: кодификовани програм економског неокOLONИЈАЛИЗМА*, Нова Европа, Београд, 2007.

23 Душанић Ј., „Године изневерених очекивања“, *Нова српска политичка*

Укратко, опчињени сновима о земаљском рају који нам „долази“ када капије ЕУ за нас буду отворене, живимо смо од краја 2000. године, не само на рачун будућности, већ и на рачун прошлости. Као и у другим земљама које су прошле кроз лоше вођен транзициони процес, и код нас је приватизација пре свега схваћена као начин да се попуне рупе у буџету, и да се владајуће структуре лично окористе, а не као пут којим треба да стигнем до тога да привреда постане успешнија.²⁴ Но, „рачун без крчмара“ не може да се прави бескрајно дуго. Приближили смо се крају досадашње транзиционе праксе. И то не стога што су наши политичари увидели куда то води земљу, већ што смо, с изузетком јавних предузећа, већ продали готово све што смо могли. А наша национална потрошња и даље знатно надилази БДП.²⁵ Наравно, људима који су без обзира на промене влада, званично или незванично у континуитету водили економију Србије (Динкић, Ђелић, Јелашевић, Влаховић), било је јасно да вечно неће моћи да се продаје „породично сребро“ и лако узимају кредити. Односно, да без производње и продуктивног рада дугорочно не може да се опстане. У животу не постоје чаробни штапићи. Међутим, постоји опијајућа нада и саможивост, што нас је и довело до тога да се у вези са оним што је лоше угледамо на западне земље, а да очувамо и старе мане нашег система.

С једне стране, људи који су водили српску економију руководили су се мишљу: „после нас потоп“, тј. надали су се да ће накарадни систем опстати док су они на власти. С друге стране, мислили су се да ћемо успети да се докопамо ЕУ, и њених фондова, пре него што се наш брод насуче. Неоптерећени идејом државног суверенитета и националног интереса, и отуда олако спремни да државу и привреду доведу у стање пуне зависности од иностраних центара политичке и економске моћи, допустили су настајање таквог економског амбијента да се судбина државе нашла „у рукама иностраних

мисао, 2008. // <http://www.nspm.rs/ekonomska-politika/godine-izneverenih-ocekivanja.html>

24 Видети: Сорман Г., *Велика транзиција*, Издавачка књижевница Зорана Стојановића, Сремски Карловци, 1997.

25 О нашим разноразним квази-реформама и странпутицама: Анђелковић Д., *Српски национални мазохизам – од југословенства до евроатлантизма*, Алтера, Београд, 2008.

кредитора и виси о концу њихове спремности да (стимулисани високим каматама) обезбеђују прилив кредита на који се економија навикла²⁶. Економска политика која је до тога довела била је национално деструктивна. Једино није до краја јасно да ли су „експерти“ који су је спроводили (и даље то раде) ишли линијом мањег отпора само услед непостојања националне визије и некомпетентности, или су свесни последица извршавали налоге оних који су желели да доведу до краја процес трансформације Србије у протекторат. Како год било, спољна економска зависност земље заједно са унутрашњим евроатлантским идеолошким апаратом, постала је чинилац који битно усмерава нашу унутрашњу па и спољну политику, без обзира на промене на челу државе.

Косовски сецесионистички акт и његове последице

Услед реченог, али и наде да се колаборацијом Вашингтон може умилостивити да колико-толико уважи српске тежње, и народњачки део претходне две владајуће коалиције прихватио је да земља, додуше нешто спорије и одмереније, настави да иде спољнополитичким путем који је трасиран после 5. октобра 2000. године. Међутим, са таквом праксом је покушао да раскрсте пошто је постало јасно да се Вашингтон одлучио да спроведе последњи потез у отмици наше јужне покрајине, тј. када је дао миг тамошњим албанским политичарима да донесу акт о сецесији, и убедио низ савезничких и вазалних држава да признају тзв. државу Косово заједно са САД. Због коалиционог карактера владе предузете мере су имале половични карактер, па уместо, примера ради, да Србија донесе одлуку о трајној неутралности, усвојена је резолуција о блоковској несврстаности док се, евентуално, другачија одлука не донесе на референдуму. Ипак, било је јасно да је српски брод почео да мења правац кретања.

Озбиљан корак у циљу ослобађања Србије из евроатлантске мреже зависности учињен је током 2008. године увођењем на велика врата руског енергетског фактора у Србију. Упорним радом национално опредељених кругова у владају-

26 Катић Н., „Београдска лакировка“, *Нова српска политичка мисао*, 2008. // http://starisajt.nspm.rs/ekonomskapolitika/2008_katic_b11.htm

ћој коалицији, упркос отпорима њене радикално евроатлантске фракције, прогуран је гасно-нафтни аранжман са Руском Федерацијом. Чак ни умереније евроатлантске снаге, ако и нису имале у виду повољне геополитичке импликације споменутог аранжмана (чињеницу да Србија добија много већу специфичну тежину када постане важна транзитна земља за снабдевање дела ЕУ руским гасом), увиђале су економску корист од оживљавања и даљег развоја Нафтне индустрије Србије и прихода које доноси гасовод. Такође, схватили су и до које мере ће дугорочно бити повећана енергетска безбедност земље, у временима у којима је јасно да ће гас и нафта постати још ређи ресурси. Тако је створен основ за даље опсежно економско повезивање Србије са Русијом, односно продор руског капитала, са свом политичком надградњом коју то има. У свему томе имала је улогу и унутрашњополитичка целисходност. Демократска странка, која је настојала да постане кључни чинилац на српској политичкој сцени, била је свесна да велики део грађана има симпатије према Русији и жели свестрано повезивање са њом. Па је и стога, упркос свом доминантно прозападном опредељењу, била спремна да подржи нафтно-гасни аранжман (макар то изазвало и негодовање дела њених западних пријатеља).

Но, ДС и Г-17 плус, нису желели да прихвате политику истинске еманципације Београда од Вашингтона. На страну лични и партијски рачуни, вероватно су сматрали да би тиме била угрожена и скоро европска перспектива Србије. У таквим околностима дошло је до избора. Уз помоћ разгранатог евроатлантског идеолошког апарата, као и потоњег асистирања иностраних центара моћи у погледу формирања нове владе, дошло је до смене на челу Србије. Током лета 2008. године, устоличена је гарнитура која је била много више по вољи Вашингтона и Брисела од претходне. У таквим условима, ако је и даље могло да се говори о дисконтинуитету у спољној политици, онда се он односио на отклон од претходног, више половично започетог него оствареног, одустајања од наше евроатлантске спољнополитичке оријентације.

Представници нове владе су после устоличења као мантру понављали фразу о нашој безрезервној европској оријентацији (а под тим су подразумевали и оно што из унутрашњополитичке опортуности нису изговарали, тј. своје

евроатлантско опредељење). Пожурили су да пронађу погодну форму да признају ЕУЛЕКС мисију на Косову и Метохији – чиме је делимично нарушен статус наше јужне покрајине утврђен резолуцијом 1244, односно прихваћен модел који предвиђа Ахтисаријева план – на умешно маркетиншки стилизован начин како не би револтирали већи део јавности. Заузврат, били су награђени. Додуше, у то време још у сфери обећања.

Србија се нашла, иако се о томе крајем 2008. и почетком 2009. године још није много говорило, на прагу економске литице. Било је очито да се спрема ерупција глобалне кризе, иако још није било потпуно јасно колике ће бити њене размере. Наше владајуће структуре су биле свесне да ће се под њеним ударом брзо наћи и Србија, односно да ће услед глобалних негативних трендова драстично бити смањен број заинтересованих инвеститора у нашу економију, а да ће кредити поскупети и постати теже доступни. А знале су до које мере је од прилива средстава из иностранства постала зависна српска привреда, односно схватале су кључне димензије скоре кулминације кризе на нашим просторима,²⁷ као и очекивања народа, привредних и других интересних група са којима су тесно повезане. Стога су процениле да је за њих и њихову концепцију вођења земље генерално, и њене економије понаособ, ММФ краткорочно, а што брже одвијање процеса европских интеграција средњорочно, једини спас. Водећи рачуна превасходно о сопственом политичком интересу, владајуће структуре су настојале да ублаже тренутне последице, остављајући за будућност радикално суочавање са нашим суштинским економским и генерално системским метастазама. Међутим, без обзира на охрабрења из Вашингтона и Брисела, са великом забринутости су чекале приближавање финансијског цунамија Србији. Економски земљотрес на Западу био је толико снажан да није било јасно да ли ће САД и водеће земље ЕУ, и ако то начелно хоће, бити спремне да ефикасно помогну својим клијентима у једној периферној земљи.

27 У вези са њима видети: Грк С., „Димензије економске кризе у Србији“, *Српска политичка мисао*, 2/2009, стр. 87-110.

Симулирање спољнополитичког заокрета

Упркос свему, почетком 2009. године деловало је да нема разлога за панику. Већ у јануару 2009. године наша влада је закључила споразум са ММФ на основу кога је Србији стављено на располагање око 400 милиона евра. Штавише, после десетак дана тајних преговора ММФ и влада Србије су крајем марта 2009. године закључили споразум о узимању много већег кредита. Било је предвиђено да у наредне две године, не само за потребе одбране курса динара већ и за финансирање мера владе чији циљ је био ублажавање последица светске кризе, Србија повуче 2,2 милијарде евра. У мају 2009. године борд директора ММФ одобрио је први део средстава (788 милиона евра). Са тим средствима, као и остатком раније договорене своте, како је објаснио Радован Јелашић, планирано је да буде обезбеђено финансирање текућег платног дефицита за 2009. и 2010. годину.²⁸ Међутим, преговори око даљег коришћења кредита убрзо су запели. Свесна непопуларности мера које су од ње тражене, влада није била спремна да прихвати смањење пензија и плата у јавном сектору, као и повећање пореза, односно радикалније захвате везане за систем здравствене заштите. Опет, захтеви ММФ у вези са смањењем буџетског дефицита били су драстични. И неосетљиви на болне последице које би то, поготово у кризним временима, имало по становништво, па и на привреду, Србије.

Реално је из таквог односа ММФ према Србији извести закључак да се радило о злонамерном коришћењу кризних околности па и намерном даљем гурању земље у тежак положај, како би се изнудили извесни уступци.²⁹ Наравно, не нужно у сфери за коју је задужен ММФ, већ ради остварења стратешких циљева САД, под чијом је он контролом. ММФ је и раније сигурно био свестан погубности економске политике коју је Србија од краја 2000 године водила у духу тзв. Вашингтонског консензуса. Али, у интересу западних инвеститора и банака, као и домаћих тајкуна тесно повезаних

28 http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2009&mm=05&dd=16&nav_id=360916

29 Погледати: Мировић Д., „ММФ против Србије“, *Нова српска политичка мисао*, 2010. // www.nspm.rs/ekonomska-politika/mmf-protiv-srbije.html

са политичком елитом, и наравно њених припадника, такву политику је толерисао па и подржавао. Одједном, и то у најтежем тренутку, затражио је од владе Србије да се суочи са последицама неодговорности и саможивости прозападних економских „експерата“ (који су, уз подршку ММФ, Брисела и Вашингтона, у континуитету водили економску политику, без обзира на промене влада). Слично су стајале ствари и са злоупотребом Споразума о стабилизацији и придруживању, чију примену је блокирала Холандија. Наводно, због не изручења Ратка Младића, а вероватно услед много већих геополитичких мотива (свакако Вашингтона, а не Хага).

Чак и прозападна власт у Београду није била спремна да фактички прихвати, онако како су то желеле САД, независност Косова. Нити да подрива нафтно-гасни аранжман са Русима. Захваљујући напорима дела политичких снага које су улазиле у састав претходне владе, али и превасходном расположењу јавности – која у Русији види главног савезника у вези са одбраном територијалног интегритета и традиционалног пријатеља Србије – он је био склопљен, и потом ратификован, без обзира на промену политичке констелације. Уосталом, геополитички и економски значај проласка магистралног гасовода кроз Србију је толики да и они елементи у новој влади који нису потпуно неодговорни, или национално малициозни, нису могли а да не подрже реализацију гасно-нафтног аранжмана. Друга ствар је шта су обећавали западним пријатељима, док им је требала подршка да дођу на власт.

Вашингтон није спреман лако да прихвати пораз у важној бици енергетског рата са Русијом. С друге стране, ни наша власт није спремна да ради оно што би угрозило њен потенцијал да и даље то остане, као и да, надајмо се, иде баш у крајности када се радило о занемаривању националних интереса. Осим тога, ни Русија више није што је била у доба Бориса Јељцина. Потези које би могла да схвати као угрожавање својих виталних интереса, поготово када је са њом претходно склопљен споразум, могла би да на разне начине болно санкционише. Тога су у Београду свесни. Коначно, криза је донела и јачање негативног става према даљем ширењу ЕУ у многим њеним чланицама. Нада да ће Србија релативно брзо ући у Унију, код наших властодржаца је била замењена стра-

хом да се то у догледно време неће десити. Мрачне слутње у вези са могућношћу да Србија буде искључена из европског развоја, ма колико јавно испољавали евроентузијазам, у таквим околностима су, готово сигурно, обузеле и многе припаднике нашег естаблишмента. Нема сумње, и њима нешто значи име Вилија Вимера, а нису имали никакву дугорочну концепцију у вези са тим шта радити ако би се његове речи о америчким плановима са Србијом до краја потврдиле.³⁰ С обзиром на идеолошку перспективу посматрања, и даље су тешко могли да схвате смисао следећих речи: „Тиме што је нека земља у Европи, а није у Унији која носи то име, не значи да је та земља изолована и аутистична. Једна земља и један народ може бити неизоловано и неаутистично изван Уније, а у Европи на основу европске слободе и права избора“.³¹

Тада је отпочела политика симулирања спољнополитичке преоријентације. Ако је наша власт и прихватала да Србија буде „монета за поткусуривање“ није прихватала да то буде и она. По њу опасним захтевима САД започела је да контрира повлачењем дипломатских потеза, односно покушајима изналажења нових извора финансирања. Уследиле су посете председника Тадића Кини, и долазак руског председника Медведева у Србију. Наравно, није се ту радило само о посредном ценкању са Вашингтоном, већ и о (бар тада) искреним настојањима да се привуку нови инвеститори у нашу привреду, нађу нови кредитори и генерално побољша положај земље. Како год било, од једностране, нападно прозападне спољне политике, стигли смо до приче о њена четири стуба. Они су, како је рекао Борис Тадић: ЕУ, Русија, Кина и САД. Ипак, председник је истакао, за Србију је и даље приоритет приступање ЕУ.³²

Увидевши, не да Србија има алтернативу беспоговорном пристајању на услове САД, што је и раније било јасно, већ да је њена безрезервно прозападна власт спремна да се осамостали и заигра храбро када се осети угрожено, Вашингтон је поново попустио (што не значи да је одустао од својих

30 Видети: Вимер В., „Писмо канцелару Герхарду Шредеру“, *Видовдан*, 2008. // <http://www.vidovdan.org/arhiva/article1049.html>

31 Кнежевић М., *Евроскенптицизам*, Заслон, Београд, 2009, стр. 128.

32 <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/Srbija/123751/%C4%8Cetiri+stuba+srpske+spoljne+politike.html>

базичних циљева, већ да је показао веће стрпљење). У складу са тим, доминантни амерички лоби у Бриселу показао је више спремности да уважи европски ентузијазам Србије, а ММФ, да са њом нађе компромис. Пред сам крај 2009. године Србији су укинуте визе за све земље ЕУ, осим за путовања у В. Британију и Ирску. Почетком децембра шефови дипломатије земаља чланица ЕУ већ су одлучили да буде одмрзнут прелазни трговински споразум са Србијом, што је створило простор да она поднесе кандидатуру за пријем у Унију. А још раније, у новембру, после вишемесечног натезања, влада Србије и ММФ постигли су споразум о наставку коришћења кредитног аранжмана.

Враћање на старо или нова игра?

Крајем 2009. године је, наизглед, политика нашег председника и владе доживела тријумф. Посматрано са становишта циљева које су поставили делује да су знали шта раде, а друго питање је какве су због тога направили уступке. „Иако је Јеремићева дипломатија наставила са правном борбом против сецесије Косова, много слављени ‚бели шенген‘ је, у протеклој 2009. години, у стварности био плаћен прихватањем Еулекса и фактичким признањем ‚државе Косова‘ као суседа Србије“.³³ Такође, са много стрепње остаје нам да очекујемо дугорочне економске последице продужавања политике која нас је и довела у ситуацију да више него рањиви дочекамо светску кризу, а за чији наставак је наша власт успела да добије подршку. Но, да се вратимо на спољну политику. Пошто делује да је нестала акутна потреба за уцењивањем Запада, дошло је, изгледа, поново до корекције спољнополитичке оријентације. О томе посредно говоре речи министра одбране, Драгана Шутановца, који се све мање имплицитно а све више експлицитно залаже за приступање Северноатлантској алијанси.³⁴ Уз то, из владајућег табора, изузев СПС-а, нико се по питању „атлантских интеграција“ не изјашњава негативно, док они који откривају свој став, говоре у прилог НАТО-а.

33 Антонић С., „Куд пловимо капетане?“, *Нова српска политичка мисао*, 2010. // www.nspm.rs/politicki-zivot/kud-plovimo-kapetane-q.html

34 http://www.mondo.rs/s157602/Srbija/Sutanovac-_Ne_treba_se_plasiti_NATO.html

Владајућим структурама је јасно да је двотрећинска већина грађана против уласка Србије у тај војни савез, па зато препуштају евроатлантском идеолошком апарату да води кампању у корист Алијансе, а они јој пружају углавном индиректну подршку. До пред крај прошле године, у контексту „избалансиране“ спољнополитичке оријентације, то су радили врло резервисано, док су се сада поједини њихови припадници активирали. Изгледа, дошло је време да се плате рачуни за подршку на изборима и у вези са суочавањем са последицама велике економске кризе (а важно је поменути и, несумњиво политички мотивисано, недавно активирање великог улагања Фијата у Србију). У том контексту треба гледати и практично, ако не још и реторичко, запостављање одбране Косова и Метохије, односно све чешће протурање, чак и у медијима са патриотским имиџом приче о неминовности пада под контролу Приштине чак и северног Косова, настањеног Србима.³⁵ Ширење дефетизма у вези са одбраном Косова, вероватно је припрема за „прагматичне“ потезе, оправдане „неумољивом реалношћу“.

Однос према Косову, наметање сребреничке резолуција (којом би Срби прихватили да су били највећи злочинци током ратова 1991-1995. године), став према НАТО-у, указује да се није променила спољнополитичка оријентација владајућих снага у Србији. То може да се закључи и посредно, и непосредно. Прво, ако њихова политика због тзв. евроатлантске будућности Србије суштински задире у српске интересе, онда нема ни говора о избалансираној спољној политици. Ако се Београд одриче кључних националних тежњи да би угодили Вашингтону и Бриселу, како је могуће очекивати да ће спољну политику водити иоле независно од њихове воље? Друго, из става Москве је недвосмислено јасно да би се ступање Србије у НАТО негативно одразило на руско-српске односе. Нико у Београду вероватно и нема илузију да улазак Србије у Северноатлантску алијансу не би представљало рушење та два, наводно, стуба српске спољне политике. Русија,

35 Примера ради, погледати: Радмиловић А., „Шта се хоће на српском северу Космета или ко ће први“, Нова српска политичка мисао, 2010.
// www.nspm.rs/kosovo-i-metohija/sta-se-hoce-na-srpskom-severu-kosmeta-ili-ko-ce-prvi.html

са много разлога, у НАТО-у гледа непријатељски фактор.³⁶ Тако стоје ствари, мада мање изражено, и са Кином. Поготово, што се већ чују предлози да уместо евроатлантског, НАТО добије глобални карактер, укључивањем у своје редове Јапана, Аустралије, Израела, Сингапура, итд.³⁷

Наравно, можда горе речено умногоме ипак није тачно. Могуће је да се ради о новој игри, ради трасирања бржег пута ка ЕУ и фиктивног плаћања приспелих рачуна за економску подршку влади Србије. Ко зна, можда је у питању лукава игра срачуната на симулирање пропагирања НАТО будућности Србије, и глумљење неомирања реализацији америчких планова у вези са Републиком Српском, преузимањем српских енклава на Косову и Метохији, као и северног дела наше јужне покрајине, и официјелним усвајањем конструкције о доминантној српској кривици за ратове и злочине током 90-их година. Но, иако је тако, сигурни смо да се не ради о суштинском балансирању српске спољне политике, већ само о краткорочно ублажавању негативних последица евроатлантског притиска. Тиме можда и можемо да умањимо штету и купимо време, али не и суштински да се извучемо из стега у којима се налазимо. С друге стране, Србија би са истински другачијом спољнополитичком оријентацијом и радикалном променом економске политике сигурно могла да настави да се развија и без зависности од евроатлантског опијума. То не би значило дугорочно одрицање од европског опредељења, али би значило неприхватање деструктивних уступака ради њега. Но, значило би и још нешто. Истински нови спољнополитички курс не би преживели они који су на власт дошли као штићеници Вашингтона. Еманципација од њега повлачи долазак нових људи на чело земље. Тога је садашња владајућа гарнитура свакако свесна, и та чињеница представља унутрашњи ограничавајући фактор радијуса спољнополитичког маневрисања Србије.

36 Видети: Конузин А., „Поздравна реч“, *Национални интерес*, 1-2/2009, стр. 11-14.

37 <http://korrespondent.net/world/208121>

Закључак

Током 2009. године учињени су напори како би наша спољна политика донекле деловала избалансирано. Но, није се радило чак ни о покушају вођења колико-толико уравнотежене спољне политике, а камоли о искреним намерама да она то дубински постане. Официјелни Београд је истицао да су европске интеграције његов приоритет, коме је све друго подређено. Ипак, спољна политика Србије није добила отворено евроатлантско усмерење, иако су постојале индикације да ће се то десити после победе на прошлим изборима, уз нескривену подршку евроатлантских центара моћи и њихових овдашњих медијско-НВО филијала, некритички проевропски настројених снага. За то што се наша власт није одлучила да интензивира атлантске процесе, односно што је направила изванредан одоклон од једностраности којима је робовала, заслужна је глобална економска криза. Она је озбиљно погодила западне земље, као и многе друге државе које су запоставиле националне капацитете за вођење одговорне економске политике, и тиме утрла пут за „избалансирано“ понашање нашег естаблишмента.

Но, тиме проузрокован благи „источни“ заокрет наше спољне политике, несумњиво, има тактичку димензију. Пре свега је био срачунат на то да се ублажи став ММФ према Србији и одшкрину за њу капије ЕУ, односно да се обуздају прекомерни (гео)политички захтеви Вашингтона и његових клијената у Бриселу, који због непопуларности у народу умањују потенцијал наших владајућих структура да и надаље то остану. Да ли, упоредо са тим, постоји и воља да наши односи са Москвом и Пекином, несумњиво у последње време унапређени, на дужи рок стварно остану такви, тешко је поуздано рећи. Мада, однос према НАТО-у и другим за спољнополитичку оријентацију релевантним питањима, то не упућује. Ипак, могуће је да се ради само о новом „дриблингу“. Но, ако је којим случајем тако, на основу досадањег спољнополитичког и унутрашњополитичког деловања наших власти, и даље слободно можемо да кажемо да се не ради о искреном опредељењу да се са Русијом и Кином гради стратешко партнерство, иоле у равни са оним које се заговара са САД (на страну ЕУ, којој желимо да приступимо). Потенцијал за свестрану

економску сарадњу са Кином и Русијом се, из политичких разлога, не користи ни приближно у мери у којој је то могуће. А пројекти за потпунију кооперацију у другим областима, који указују на успостављање савезништва, остају у сенци. О томе нам сведочи брзи заборав плана о отварању руског центра за реаговање у ванредним ситуацијама у Нишу.

Речено указује да наше владајуће структуре нису превазишле „берлински синдром“. Као што крајем 80-их година тадашњи српски властодршци, услед идеолошке заслепљености и геополитичког аутизма нису схватили последице рушења Берлинског зида, садашњи не увиђају истински опсег и динамику глобалних економских и политичких промена. Не схватају у пуној мери да се тежиште глобалне економске и војно-политичке моћи постепено али сигурно помера ка истоку, односно последице које ће то имати и по нас. Свет је већ сада асиметрично полицентричан, а у наредним деценијама ће постати и равнотежно полицентричан. Уместо једне глобалне суперсиле и више (мулти)регионалних великих сила, добићемо неколико релативно равноправних такмаца на светском нивоу и више нових великих сила у (мулти)регионалним оквирима.

Услед даљег слабљења глобалне моћи земаља ЕУ и САД, енергетског продора Русије, и ширења зоне војно-политичког уплива Кине, у догледној будућности ће се реално променити и наш геополитички положај, укључујући и економску димензију коју он има. То наше владајуће структуре не схватају или због својих личних и партијских интереса, намерно превиђају. Као и чињеницу да с обзиром на историјски сплет околности, и на досадашњу искљученост из главног тока евроатлантских интеграционих процеса, Србија има реалне шансе да као ретко која земља гради истинско стратешко партнерство са Русијом и Кином, са свим дугорочним и свестраним импликацијама које би то имати. Све речено важи и у контексту врло обазривих предвиђања, од којих се у раду примарно полази, према којима неће доћи до радикалног продубљивања кризе моћи запада. Међутим, ни ту могућност не треба одбацити, што додатно подвлачи потребу за вођењем истински избалансиране спољне политике. Привредни и генерално друштвени амбијент многих запад-

них земаља, са много основа се то тврди, умногоме су током задњих деценија добили Понцијевски вид.

Шансу да са Русијом и Кином градимо праве стратешко-партерске односе, и да их озбиљно продубљујемо са низом све значајнијих незападних држава, требали бисмо да искористимо и да се српски витални национални интереси, којим случајем, више не налазе изложени претњи од стране евроатлантских центара моћи (опстанак Републике Српске, удаљавање Црне Горе од Србије, угрожавање територијалног интегритета Србије). А камоли овако, када сваким даном изнова можемо да се уверимо да је Питер Галбрајт знао шта говори. Тим пре, у таким околностима би морали да водимо рационалну спољну политику, примерену светским кретањима, јер она није ни у колизији са европским тежњама Србије. Мада, било би разумно и њих сагледати критички а не априори идеолошки мотивисано величати.³⁸

Нажалост, изгледа да наша власт велику економску кризу није схватила као окретање нове стране у светској историји, и није стварно покушала да искористи компаративне предности Србије како би се наша земља благовремено прилагодила глобалним трендовима. Кризу је доживела пре свега као тренутну опасност за свој опстанак. И у складу са таквим схватањем, иако на нивоу анализе тактичких поступака понекад делује да поступа вешто, води спољну политику. У њој и даље нема ни државотворне и националне визије, ни ка будућности окренутих стратешких опредељења, али зато има много политиканства и кратковидости. Да није тако, у околностима када је јасно да ако и не почиње да тоне, евроатлантски брод не само да ни приближно више није респектабилан како што је некада био, већ му прети реална опасност да доживи бродолом, Србија не би, и то по цену национално неодговорних уступака, покушавала на њега да се укрца.

38 Погледати: Мировић Д., *Аргументи против Европске уније*, Српски сабор Двери, Београд, 2008.

Литература

- Анђелковић Д., *Српски национални мазохизам – од југословенства до евроатлантизма*, Алтера, Београд, 2008.
- Анђелковић Д., „Односи Русије и држава Средње Азије“, *Нова српска политичка мисао*, 2009. // www.nspm.rs/savremeni-svet/odnosi-rusije-i-drzava-srednje-azije.html
- Антонић С., „Куд пловимо капетане?“, *Нова српска политичка мисао*, 2010. // www.nspm.rs/politicki-zivot/kud-plovimo-ka-petane-q.html
- Бжежински З., *Велика шаховска табла*, ЦИД, Подгорица, 2001.
- Грк С., „Димензије економске кризе у Србији“, *Српска политичка мисао*, 2/2009., стр. 87-110.
- Душанић Ј., *Washington Consensus: кодификовани програм економског неоколонијализма*, Нова Европа, Београд, 2007.
- Душанић Ј., „Године изневерених очекивања“, *Нова српска политичка мисао*, 2008. // <http://www.nspm.rs/ekonomska-politika/godine-izneverenih-ocekivanja.html>
- Закарија Ф., *Пост-амерички свет*, Хеликс, Смедерево, 2009.
- Јефтић М., *На истоку запада – разговори са Дарком Танасковићем*, Партенон, Београд, 2000.
- Караганов С. (приредио), *Россия и мир. Новая эпоха*, Москва, АСТ, 2009.
- Карпенгер Т., „Велика енергетска зависност Европе од Русије“, *Глас Америке*, 2009. // www.voanews.com/Serbian/archive/2009-01/2009-01-12-voa8.cfm
- Катић Н., „Београдска лакировка“, *Нова српска политичка мисао*, 2008. // http://starisajt.nspm.rs/ekonomskapolitika/2008_katic_b11.htm
- Кенеди К., *Успон и пад великих сила*, ЦИД – Службени лист, Подгорица – Београд, 1999, стр. 489.
- Кнежевић М., *Евроскептицизам*, Заслон, Београд, 2009.
- Кнежевић М., *Моћ Запада*, Нова стара Европа, Панчево, 2005.

- Ковачевић М., „Узроци и последице светске економске кризе и ефекти на Србију“, *Нова српска политичка мисао*, 2009. // <http://www.nspm.rs/ekonomska-politika/uzroci-i-posledice-svetske-ekonomske-krize-i-efekti-na-srbiju.html>
- Конузин А., „Поздравна реч“, *Национални интерес*, 1-2/2009, стр. 11-14.
- Лойко Л. В., *О государственной идеологии и национальной идее*, Амалфея, Минск, 2004.
- Медведев Д., „Русија, напред!“, *Нова српска политичка мисао*, 2009. // www.nspm.rs/savremeni-svet/rusija-napred.html
- Мировић Д., *Аргументи против Европске уније*, Српски сабор Двери, Београд, 2008.
- Мировић Д., „ММФ против Србије“, *Нова српска политичка мисао*, 2010. // www.nspm.rs/ekonomska-politika/mmf-protiv-srbije.html
- Пањушкин В., Зигар М., *Газпром: ново руско оружје*, Крагујевац, Vindicta, 2009.
- Pekka Sutela, *The Russian market economy*, Helsinki, Kikimora Publications, 2003
- Петровић Д., *Геополитика постсовјетског простора*, Прометеј, Нови Сад, 2008.
- Radonjić O., Zec M., „Instability of global financial markets and Serbian Ponzi-style economic system”. Необјављен рад.
- Реинерт Е., *Глобална економија – Како су богати постали богати и зашто сиромашни постају сиромашнији*, Чигоја, Београд, 2006.
- Симонов К., „Руски енергетски интереси у Југоисточној Европи“, *Isac Fund* // www.isac-fund.org
- Сорман Г., *Велика Транзиција*, Издавачка књижевница Зорана Стојановића, Сремски Карловци, 1997.
- Тод Е., *После империје – Есеј о распаду америчког система*, Paideia, Београд, 2006.
- Turchin P., *Historical Dynamics: why states rise and fall*, Princeton University Press, Princeton, 2003.

Драгомир Анджелкович

ВЛИЯНИЕ МИРОВОГО
ЭКОНОМИЧЕСКОГО КРИЗИСА
НА ВНЕШНЮЮ ПОЛИТИКУ СЕРБИИ

Резюме

Мировой экономический кризис всколыхнул экономику США, а также других западных, и не только, государств. Характерная для Запада модель существования за счёт будущих поступлений рано или поздно должна была спровоцировать кризисную ситуацию. Сложно сказать, являются ли сегодняшние проблемы всего лишь «предисловием» к предстоящему ещё более тяжёлому периоду. На практике был принят оптимистический курс прогноза, согласно которому США и другие западные государства преодолеют кризис и продолжат своё стабильное развитие. Однако все более или менее значимые прогнозы указывают на то, что и в вышеописанном случае на протяжении ближайших десятилетий более весомое экономическое, а вместе в том и военно-политическое, значение будут приобретать другие государства, прежде всего Китай, Индия и Россия. В контексте всего вышесказанного автор попытался рассмотреть и определить, следит ли сербская внешнеполитическая мысль за изменениями на весах мировой экономической и политической власти. Повлияла ли существенным образом кульминация мирового кризиса на Западе, внося при этом свои корректировки и на ситуацию в Сербии, на внешнеполитическую ориентацию этой страны, т.е. внёс ли кризис какие-либо изменения во внешнеполитическую мысль с евроатлантическим вектором? Делая вывод, можно сказать, что, несмотря на существование официальной доктрины о четырёх столпах внешней политики, до глубинных изменений в определении последней не дошло. Речь шла лишь о тактических приёмах, целью которых являлось получение известных уступок от Вашингтона и Брюсселя, прежде всего ради сглаживания последствий кризиса и откладывания на потом очной ставки с последствиями неудачного преобразования экономики.

Ключевые слова: кризис, власть, мировой порядок, внешняя политика, ММФ, НАТО, Сербия, ЕС, США, Россия, Китай, Индия, Бразилия.

Dragomir Anđelković

*THE EFFECTS OF THE GLOBAL
ECONOMIC CRISIS UPON THE FOREIGN
POLICY OF SERBIA*

Summary

The great global crisis has shaken up the economies of the USA, the Western countries, but also the economies of some other countries. The model of life on the account of the future, which was common in the West, sooner or later had to result in the crisis. Whether the current problems represent the introduction to the forthcoming much worse era is difficult to say. Yet, the optimistic standpoint has been adopted in this paper, according to which the USA and other Western countries will overcome the crisis and continue with their stable development. However, all relevant prognoses indicate that even in that case, in the coming decades, other countries, first of all China, India and Russia, will acquire greater economic, and in line with it also the military and political importance. Within the context of all presented, the author has aspired at perceiving whether the Serbian foreign policy orientation pragmatically follows shifting of the global economic and political power focus. Has the crisis culmination in the West, and its effect upon Serbia, essentially contributed to the suspension of the one-sided Euro-Atlantic foreign political orientation? The conclusion being that even in spite of the official story about the four pillars of foreign policy, its in-depth change has never occurred. It concerned only the tactical moves with an aim that certain concessions (give-and-take policy) be secured, primarily, for the purpose of alleviating the consequences of the crisis and postponement of facing the consequences of the unsuccessful transition.

Key words: crisis, power, world order, foreign policy, IMF, NATO, Serbia, E.U., USA, Russia, China, India, Brazil